

РОЗДІЛ I

Основи теорії держави та права

§1. Право і закони в житті людини

Очікувані результати

Опрацювавши параграф, ви зможете:

- називати найдавніші правові пам'ятки в історії людства;
- пояснювати причини й значення виникнення держави і права, роль права в житті суспільства;
- висловлювати власні очікування щодо вивчення предмета.

1.1. Коли, як і чому виникають правила і закони?

↓ Пригадайте з курсів історії, які ви знаєте найдавніші правила, що регулювали відносини між людьми за первісних часів.

Першими правилами були обряди, ритуали, звичаї. Ритуали та обряди встановлювали правила поведінки між первісними людьми.

Неспроможність людини пояснити ряд природних явищ призвела до виникнення віри в існування надприродних божественних явищ й, з часом, до релігійних культів та правил.

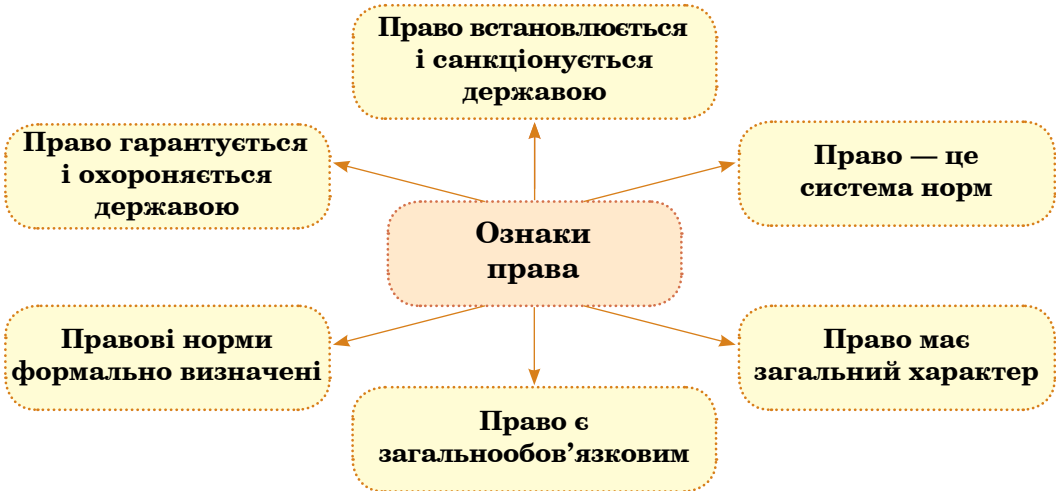
Згодом формуються звичаї та моральні норми. Звичаї виникають у формі заборон, дозволів, зобов'язань,

4.2. Поняття і ознаки права

Правові норми посідають особливе місце у системі соціальних норм. Вони мають ряд ознак, що відрізняють їх від інших засобів впливу на суспільство.

Основними ознаками права є:

- ▶ Право встановлюється і санкціонується державою. (Лише органи держави наділені повноваженням видавати нормативно-правові акти. Міжнародні договори вступають у дію в державі лише після їхньої ратифікації (оздобрення законодавчим органом влади).
- ▶ Право — це система норм. (Право не є простою сукупністю норм та приписів. Право є системою, у якій всі складові елементи погоджені й пов'язані. Системність права забезпечується розробкою і прийняттям нормативно-правових актів).
- ▶ Право має загальний характер. (Правові норми поширюються на невизначену кількість відносин).
- ▶ Право є загальнообов'язковим. (Право не передбачає можливості невиконання чи порушення його приписів будь-якою особою, що знаходиться в державі, незалежно від того, подобаються їй чи ні ті чи інші норми права, знала вона про них чи ні)
- ▶ Правові норми формально визначені, закріплені в нормативно-правових актах та інших джерелах права (закони, укази, постанови, нормативно-правові договори, судові рішення, релігійно-правові норми тощо).
- ▶ Право гарантується й охороняється державою. (Для забезпечення виконання норм права усіма особами держава наділена специфічними повноваженнями. Такими повноваженнями є право застосовувати штрафні санкції, приймати обов'язкові для виконання рішення, контролювати певні процеси та дії, притягувати до відповідальності в судовому порядку, застосовувати примус, силу, покарання тощо. Все це покладається на компетентні державні органи, в тому числі й правоохоронні, такі як поліція, прокуратура, СБУ та інші).

§11. Особа, суспільство, держава

Очікувані результати

Опрацювавши параграф, ви зможете:

- пояснювати та застосовувати поняття «людина», «особа», «громадянин», «громадянство»;
- розкривати суть взаємовідносин особи і суспільства;
- пояснювати поняття «правовий статус особи» та називати його види;
- пояснювати особливості взаємовідносин особи і держави;
- характеризувати підстави набуття та припинення громадянства України.

11.1. Людина, особа, громадянин

Вивчаючи питання теорії держави та права, ми натрапляли на такі поняття, як «людина», «особа», «громадянин», «громадянство». Усі ці поняття мають свої особливості й характеризують стан взаємовідносин особи і суспільства, особи і держави, суспільства і держави.

Термін «людина» означає біологічну істоту, одну із форм життя, що існують на Землі.

Одна конкретна людина поза своїми соціальними якостями є індивідом (це поняття відображає такі природні властивості, як стать, вік, фізіологічні особливості, темперамент тощо). Сукупність унікальних та універсальних рис, що відрізняють даного індивіда від інших, є індивідуальністю. Кожному індивіду, як і людині взагалі, властиві біологічні та соціальні якості. З точки зору біології, людина є живою істотою, що має свою внутрішню та зовнішню будову, природні інстинкти тощо, яка стоїть на найвищому ступені розвитку живого світу Землі. Життя людини у суспільстві характеризує людину із соціальної точки зору, становлення якої відбувається під впливом суспільства, в процесі взаємодії з іншими індивідами. Індивід, що має стійку систему соціально вагомих рис, які характеризують його як члена спільноти, є особистістю.

У процесі свого життя людина активно взаємодіє із суспільством, розвиваючи його (винаходи, боротьба за права, освіта та ін.). Причому це може робити як одна людина (яскраві особистості, такі як Юлій Цезар, Мікеланджело, Наполеон, К. Цюлковський), так і група осіб (повстання рабів, революції). Разом з тим, людина піддається впливу з боку свого суспільного оточення (трудовий колектив, сім'я, родина, друзі, громадські організації, навчальні заклади, телебачення, газети, радіо тощо). Отже, людина, поєднуючи в собі біологічні та соціальні якості, народжується індивідом, формується в процесі суспільного життя (під впливом суспільства) як особистість та стверджується як індивідуальність, реалізуючи природні, психічні, духовні та соціальні особливості у соціально вагомій якості протягом усього свого життя, здійснюючи при цьому вплив на суспільство. Таким чином, у процесі взаємодії особи і суспільства відбувається формування цих понять під обоюстороннім (взаємним) впливом.

27.1. Які органи є правоохоронними

Правоохоронні органи — система державних органів, що діють на основі й відповідно до закону, основною функцією яких є забезпечення законності та правопорядку, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями.

Для правоохоронних органів характерні такі ознаки:

- ▶ здійснюють свою діяльність на основі закону та відповідно до закону;
- ▶ їхня діяльність спрямована на забезпечення законності та правопорядку (правоохоронна діяльність);
- ▶ вони наділені відповідними правами та мають специфічну компетенцію для запобігання правопорушень, розгляду справ, що пов'язані з правопорушеннями;
- ▶ наділені повноваженнями застосовувати певні заходи державного впливу (арешт, штраф, конфіскація майна і т. ін.).

Правоохоронними органами в Україні є:

- ▶ органи прокуратури;
- ▶ внутрішніх справ;
- ▶ служби безпеки;
- ▶ митні органи;
- ▶ органи охорони державного кордону;
- ▶ органи державної фіскальної служби;
- ▶ органи й установи виконання покарань;
- ▶ державної контрольно-ревізійної служби;
- ▶ рибоохорони;
- ▶ державної лісової охорони;
- ▶ інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

27.2. Якими є основні завдання, обов'язки та повноваження Національної поліції України

Національна поліція України — це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

У поліції діють такі підрозділи, як:

- ▶ кримінальна поліція;
- ▶ патрульна поліція;
- ▶ органи досудового розслідування;
- ▶ поліція охорони;
- ▶ спеціальна поліція;
- ▶ поліція особливого призначення.

